

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Gustav Lindmark

Snabba medier och trög lagstiftning
Förtal på Internet

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Christian Häthén

Termin: HT 2013

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställningar	5
1.2 Metod och material	6
1.3 Avgränsningar	6
1.4 Forskningsläge	6
1.5 Disposition	7
2 ÄREKRÄNKNING I HISTORIEN	8
2.1 Ärekränkningens brotten i Missgärningsbalken	8
2.2 Från Missgärningsbalken till 1864 års strafflag	9
2.3 Ärekränkning i 1864 års strafflag	12
2.4 Brottsbalkens tillkomst	13
3 ÄREKRÄNKNING IDAG	15
3.1 Förtal	15
3.1.1 Om någon	16
3.1.2 Lämna uppgift till annan	16
3.1.3 Av nedsättande karaktär	17
3.1.4 Intressekollisioner	18
3.1.5 Subjektiv täckning	18
3.2 Grovt förtal	19
3.3 Vem som har rätt att väcka åtal vid förtalsbrott	20
3.4 Annan aktuell lagstiftning	20
3.4.1 Yttrandefrihet	20
3.4.2 Informationsfrihet	22
3.4.3 Elektroniska anslagstavlor	23
3.5 Sociala medier	23

3.6	Bloggar och kommentarsfält	24
3.7	Rättsfall	25
3.7.1	Instagram-målet	25
3.7.2	Marks-målet	25
3.7.3	Spridning av sexuella bilder på Facebook	27
3.7.4	Smygfilmning	27
3.7.5	Yttrandefrihet och förtal	29
4	ANALYS	30
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	36

Summary

Defamation has had the same wording in the Penal Code since the year 1962. Still, the regulations are practised when a crime is committed in a form of media that did not exist at the time of legislation, which sometimes leads to judicial problems. The subject of the essay is to examine the law and the practise in court to establish how these regulations are applied when a crime is committed on the Internet and if they are well adjusted to the forms of communication we have today.

Despite some differences between defamation in the Penal Code and earlier penal laws the method of leaving data was the same when they were legislated, which was either orally from one person to another or in print. Through the introduction of the Internet it has been made possible to reach far more recipients than ever before and some, who write insults anonymously or through pseudonyms, misuse this possibility.

The Penal Code regulations are practised in most instances of defamation on the Internet and even though the courts deem this form of defamation serious there are in many cases no way to bring the perpetrator to justice. The prosecutor must apply a test of sufficiency of public interest before prosecuting and these cases often fall under the bar. It is not as problematic though to determine who is responsible when data has been left in a medium protected by the Fundamental Law on Freedom of Expression. Then it is the editor who is responsible for defamation.

Freedom has, and will always have, a price. In order to face these problems more effectively the price is to recall the test of sufficiency of public interest for defamation and serious defamation and demanding that all websites and blogs protected by constitutional law have moderated commentaries might possibly solve above-mentioned problems.

Sammanfattning

Förtalsbrottet har haft samma lydelse i brottsbalken sedan lagens tillkomst år 1962. Trots detta tillämpas förtalsbestämmelserna vid uppgiftslämnande i medieformer som inte fanns vid lagens stiftande vilket medför vissa juridiska problem. Syftet med uppsatsen är att undersöka lagstiftning och praxis för att utreda i vilken mån bestämmelserna är tillämpliga vid förtal på Internet och bedöma hur väl de är anpassade efter dagens kommunikationsformer.

Trots vissa skillnader mellan förtal i brottsbalken och tidigare strafflagar har tillvägagångssättet för spridning varit detsamma vid lagarnas tillkomst: uppgifter spreds antingen muntligt eller genom tryckt skrift. I och med introduktionen av Internet kan nu uppgifter spridas snabbare och nå långt fler mottagare än någonsin tidigare vilket missbrukas av användare som skriver kränkningar anonymt eller genom pseudonym.

Brottsbalksbestämmelserna tillämpas i de flesta fallen av förtal på Internet och trots att domstolarna ser allvarligt på denna form av förtal saknas i många fall möjlighet att lagföra gärningsmännen. För att väcka åtal krävs att det är påkallat från allmän synpunkt vilket oftast inte anses vara fallet när enskilda personer blir kränkta på Internet. Ansvarsfrågan är däremot mindre problematisk när uppgifter lämnats i ett medium som omfattas av yttrandefrihetsgrundlagen då det i dessa fall är utgivaren som ansvarar för förtalet.

Frihet har, och kommer alltid att ha, ett pris. För att kunna bemöta dessa problem mer effektivt är priset att upphäva den särskilda åtalsprövningen vid förtal och grovt förtal samt kräva att alla grundlagsskyddade webbplatser och bloggar har modererade kommentarsfält.

Förord

Jag vill tacka min handledare Christian Häthén för den värdefulla hjälp han gett mig under arbetets gång.

Jag vill även rikta ett särskilt tack till mina föräldrar för tiden på Aspö där jag skrev en stor del av uppsatsen. Tack för att ni alltid ställer upp för mig.

Lund den 6 januari 2014

Gustav Lindmark

Förkortningar

BrB
EKMR

HD
HovR
Kungl. Maj:t
MB

NE
NJA
SB
TF
TR
YGL

Brottsbalk (1962:700)
Europeiska konventionen om skydd
för de mänskliga rättigheterna och
de grundläggande friheterna (4
november 1950)
Högsta domstolen
Hovrätt
Kunglig Majestät
Missgärningsbalken av 1734 års
lag
Nationalencyklopedin
Nytt juridiskt arkiv
Straffbalken av 1734 års lag
Tryckfrihetsförordning (1949:105)
Tingsrätt
Yttrandefrihetsgrundlag
(1991:1469)

1 Inledning

Jag besöker dagligen olika hemsidor på Internet och det är för mig slående att se hur kommentarsfält och debattrådar fylls med kränkningar, påhopp och förolämpningar till synes utan konsekvenser. Bakom anonyma användarnamn vågar nästan *vem* som helst skriva nästan *vad* som helst om andra. Denna nya trend, en följd av hur villkoren förändrats avsevärt de senaste åren för hur vi människor kommunicerar, gjorde mig nyfiken på hur dessa situationer regleras i svensk lagstiftning. Precis som när Internet introducerades för allmänheten på 1990-talet har nu nya möjligheter skapats för att dela med sig av information och ett av de senaste leden i denna utveckling är framväxten av sociala medier. Gemensamt för båda dessa typer av kommunikation är avsaknaden av en fysisk motpart vilket ibland leder till att människor tar sig större friheter här än vad de hade gjort i det ”verkliga” livet. Således har Internet blivit ett forum för kränkningar och trakasserier som rätten haltande försöker att reglera.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att utreda vilka uppgifter som får, och inte får, lämnas om andra på Internet. Vidare ämnar jag ta reda på vilka möjligheter som finns för att ingripa mot näthatet. För att uppnå mitt syfte ämnar jag besvara följande frågeställningar:

- Hur såg ärekränkingsbrotten ut i tidigare svenska strafflagar?
- Hur ser brottet förtal ut i brottsbalken och i vilken mån är det tillämpligt på förtal på Internet?
- Hur har lagstiftaren valt att avväga intresset av individens skydd mot kränkningar och yttrandefriheten?
- Hur väl är lagstiftningen anpassad efter dagens former av kommunikation?

1.2 Metod och material

Trots uppkomsten av Internet har bestämmelserna om förtal sett likadana ut i brottsbalken sedan dess tillkomst 1962. För att bedöma hur väl lagstiftningen är anpassad efter dagens former av kommunikation har jag, utöver en rättsdogmatisk och rättsutvecklingsmetod, valt att använda mig av en rättshistorisk metod. På så sätt ämnar jag undersöka bestämmelsen i en historisk kontext med förhoppningen att det kan ge vägledning för dess framtida rättsutveckling. Följaktligen kommer jag att redogöra för ny och gammal lagstiftning utifrån rättskällornas hierarki. Av vikt är förarbeten, praxis, doktrin samt andra rättskällor.

1.3 Avgränsningar

Uppsatsens fokus kommer att vara brottet förtal och jag tänker således enbart ytligt beröra andra ärekränkingsbrott för att belysa hur de förhållit sig till varandra tidigare och hur skillnaderna ser ut nu. Med hänsyn till uppsatsens omfång har jag vidare varit tvungen att avgränsa mig historiskt till ärekränkingsbestämmelserna i Missgärningsbalken samt valt att enbart redogöra för huvuddragen i deras utveckling. Trots att Internet är en global företeelse har jag av samma skäl jag valt att inte behandla internationella fall av förtal och lagvalsfrågor. Förutom bestämmelserna i brottsbalken har jag i viss mån valt att behandla annan relevant lagstiftning på området men utelämnat sådan som är av mindre vikt, t.ex. andra brott som kan aktualiseras i förtalssituationer och skadeståndsrättsliga frågor.

1.4 Forskningsläge

Internet är en relativt ny kommunikationsform och därför är materialet på området begränsat. Förtalsbestämmelsen har behandlats i diverse olika sammanhang men dess tillämplighet på Internet har inte diskuterats i lika stor omfattning. Näthat som fenomen har däremot uppmärksammats mycket de senaste åren och diskuteras relativt flitigt i media. De senaste åren har

även flera viktiga rättsfall avgjorts på området. Mårten Schultz, professor i civilrätt, skrev nyligen en bok i ämnet: ”Näthat – Rättigheter & Skyldigheter”. Angående den rättshistoriska aspekten finns det mycket material så som propositioner, statliga utredningar och doktrin.

1.5 Disposition

Jag kommer att inleda uppsatsen med en redogörelse av ärekränkingsbestämmelserna i Missgärningsbalken vari jag främst tar sikte på brotten förtal och förolämpning. Jag kommer därefter att behandla lagstiftningsarbetet som ledde till antagandet av strafflagen 1864 och sedan kortfattat diskutera bestämmelserna om ärekränkning häri med fokus på förtal. Sedan kommer jag att förflytta mig till bestämmelserna om förtal och grovt förtal i brottsbalken och redogöra för dessa grundligt. Jag kommer därefter att behandla annan relevant lagstiftning på området samt beskriva vad sociala medier är och ge exempel på några av de mest populära. Jag kommer sedan att belysa vem som ansvarar för uppgifter som lämnas på bloggar och i olika slags kommentarsfält. Slutligen tänker jag redogöra för relevanta rättsfall på området och därpå avsluta med en analys.

2 Ärekränkning i historien

2.1 Ärekränkingsbrotten i Missgärningsbalken

Av de nio balkar som fanns i 1734 års lag hittade man de straffrättsliga bestämmelserna i Missgärningsbalken (MB) och straffbalken (SB). SB var förhållandevis kort och innehöll enbart 24 paragrafer vilka främst utgjordes av verkställighetsregler och processregler – straffbestämmelserna fann man istället i MB. För de flesta brott föreskrevs fasta bötesbelopp men även hårdare straff återfanns i straffsystemet – bl.a. omfattades döds-, svält-, kropps- och skamstraff. 1700-talets idéer om humanitet präglade dock domstolarnas verksamhet och de undvek ofta att döma ut de mest brutala straffen.¹

I 60 kap. MB fann man bestämmelser om falsk angivelse och ärekränkning. Ärekränkingsbrott behandlades även i andra kapitel samt i andra författningar men det var i 60 kap. man stötte på brotten *förtal* och *förolämpning*. Förtal behandlades i 4 § och förolämpning i 6 §, och båda brotten innebar yttrande av nedsättande eller förolämpande uppgifter. Skillnaden mellan dessa var minst sagt knapp. Yttrades de i ilska för att sedan tas tillbaka rörde det sig om förtal men om gärningsmannen stod vid sina ord rörde det sig istället om förolämpning.²

I 5 § behandlades förtal genom tryckt skrift och bestämmelsen tog sikte på de fall då någon ”Skrifver och sprider ut sådan smädeskrift, som rör en eller fleras, heder och ära, goda namn och rychte”. För brottet föreskrevs fängelse eller böter. Även handlingen att sprida sådan skrift, utan att ha författat den själv, var straffbar förutsatt att så hade gjorts i ont uppsåt.

---

¹ Häthén 2004, s. 159 ff.

² Nelson 1950, s. 12 f.

Ärekränkningens objekt var medborgarens anseende men det innebar inte att anseendet var skyddat från alla slags angrepp. Uttalandet skulle avse beskyllning för en viss handling och således skyddades t.ex. inte uttalanden om en persons egenskaper. Det var vidare avgörande för utsagens brottslighet att beskyllningen skulle röra sig om en osanning.³

De objektiva rekvisiten för förtal innefattade således en rättskränkning och ett motsvarande straffbud. För att någon skulle dömas till förtal enligt MB var det dock inte tillräckligt att enbart dessa var för handen då straffbarhet förutsatte att även de subjektiva rekvisiten var uppfyllda, vilka i MB antingen angavs uttryckligen för brotten eller var tyst förutsatta. Förtal är ett exempel på ett brott för vilket det subjektiva kännetecknet angavs uttryckligen: *af argt uppsåt*.⁴ Exakt vad detta uppsåtsbegrepp innebar i 1734 års lag är oklart men det kan sägas att det var ett mer allvarligt slags uppsåt då begreppet innefattande kännedom om den skada som handlandet kunde komma att medföra.⁵ Uppsåts- och vållandebegreppen var generellt inte tydligt definierade i lagen och det var istället domarens uppgift att bedöma huruvida gärningen kunde hänföras till den misstänka brottslingen.⁶

2.2 Från Missgärningsbalken till 1864 års strafflag

Lagstiftningsarbetet stod relativt stilla under perioden 1736-1809 efter det stora reform- och kodifikationsarbetet som mynnade ut i 1734 års lag. Nya idéströmningar gjorde sig visserligen kända, och man genomförde flera ändringar på bl. a. äktenskapsrättens, föräldrarättens och straffrättens område, men det var inte förrän i början av 1800-talet som dessa ledde till en mer omfattande rättsutveckling.⁷ 1809 sammankallades en riksdag med syfte att besluta om förändringar på tre olika lagstiftningsområden. Det första av dessa avsåg *lagarnas urskiljande* och var i grunden en önskan om

---

³ Nelson 1950, s. 18 f.

⁴ Nelson 1950, s. 338 ff.

⁵ Nelson 1950, s. 382.

⁶ Nelson 1950, s. 338 ff.

⁷ Hafström 1967, s. 193 ff.

en statsrättslig förändring. Det andra området rörde *lagarnas förenkling* och påkallades av de många ändringar som tillkommit 1734 års lag efter dess tillträde.⁸ Som exempel kan på straffrättens område nämnas avskaffandet av tortyr 1772 och hovrättens möjlighet att efter en skälighetsprövning sätta ned de straff som angavs i lagen.⁹ Syftet var att skapa en rätt som allmänheten lättare skulle kunna förstå och tillämpa. Det tredje och sista området avsåg *lagarnas förbättring* och exakt vad Lagutskottet menade med detta är oklart. Kanske avsågs en omarbetning av MB:s inhumana straffsystem med dess stränga straffskalor och grymma bestraffningsformer.¹⁰ Detta kan ses som en reflektion av debatten som fördes av de straffrättslärderna i 1800-talets Europa om straffets syfte: vissa ansåg att bestraffandet av brott var absolut och därmed inte skulle vara föremål för reflektioner om dess ändamål, medan andra såg straffet som relativt i förhållande till sitt avskräckande, preventiva och för brottslingen förbättrande syfte.¹¹

Lagutskottet formulerade ett betänkande vilket ledde till att Kungl. Maj:t den 9 november 1810 utsåg en förberedande lagkommitté med uppgift att utreda de föreslagna ändringarna. Bland ledamöterna fann man bl. a. justitestsatsministern E. Gyllenborg samt justitieråden G. Poppius och I. R. Blom. Poppius ålades uppgiften att avge ett yttrande rörande lagarnas förbättring och Blom om deras förenkling. För uppsatsens vidkommande är enbart det som yttrades om brottmålslagstiftningen av intresse, och angående denna framhöll båda att man ville bevara balksystemet som återfanns i 1734 års lag. Poppius yttrade särskilt att man till MB borde hänföra alla handlingar och gärningar som medförde straffrättsligt ansvar. Detta för att skapa en brottmålslag med tydliga uppdelningar av brotten och deras svårighetsgrad. Blom anförde, med inspiration från Code Pénal och

---

⁸ Nelson 1950, s. 5 ff.

⁹ Hafström 1976, s. 197.

¹⁰ Nelson 1950, s. 5 ff.

¹¹ Björne 1998, s. 380.

den Preussiska lagboken, att man borde införa vissa allmänna grundprinciper framför balkarna samt göra den nya lagboken mer utförlig.¹²

Den 14 februari 1811 utsåg Kungl. Maj:t en ny kommitté vars uppgift var att skapa en ny lag i två huvudavdelningar: civil- och kriminallag.¹³ Bland ledamöterna återfann man bl. a Gyllenborg, Poppius och Blom. Arbetet fortsatte medan kommitténs sammansättning ändrades och såg nya tillskott bland ledamöterna ansvariga för reformeringen av brottmålslagstiftningen.¹⁴ Det första utkastet till en ny strafflag färdigställdes omkring 1827-1828 och efter ett par omarbetningar avgavs förslaget på våren 1832. De viktigaste förändringarna avsåg främst straffarterna som genom åren kommit att framstå som nästintill inhumana.¹⁵ Precis som i MB delades ärekränkingsbrotten in i förtal och förolämpning och förtal delades i sin tur in i två stadganden, vari det ena bestod i beskyllning om brottslig gärning och den andra om gärning som inte var brottslig men likväl kunde leda till andras förakt eller inverka på andras bedömning av den kränktes moral. En av de viktigaste förändringarna var stadgandet om att sanningsbevisning i princip alltid borde tillåtas.¹⁶

Förslaget antogs emellertid inte, dels till följd av de anmärkningar som inkommit härom och dels då förslaget till civillag inte var av den beskaffenheten att det kunde antas.¹⁷ Istället utfärdade Kungl. Maj:t 1841 på ständernas begäran en lagberedning med uppgift att granska och genomgå diverse lagförslag.¹⁸ Den 6 april 1844 färdigställde Lagberedningen sin granskning av Lagkommitténs förslag och den 25 november samma år avgav man förslag till Straffbalk vilken underställdes Högsta domstolen för vidare granskning. HD:s utlåtande innebar inga större ändringar och enbart två av dem avsåg ärekränkingsbestämmelserna. Den 17 december 1844

---

¹² Nelson 1950, s. 8 f.

¹³ Hafström 1967, s. 199.

¹⁴ Nelson 1950, s. 33.

¹⁵ Hafström 1967, s. 203.

¹⁶ Nelson 1950, s. 37 ff.

¹⁷ Hafström 1967, s. 204.

¹⁸ Nelson 1950, s. 51.

avgavs propositionen om antagandet av en ny strafflag men mötte starkt motstånd i riksdagen. Samma förslag lades på nytt fram av Kungl. Maj:t vid nästa riksdag 1847-1848 men även då utan framgång. Till och med Lagutskottet avvisade förslaget varpå de utarbetade ett nytt och bland de föreslagna ändringarna fann man förslag om införande av en strängare straffskala för ärekränkning mot skyldeman samt att brottet skulle göras föremål för allmänt åtal.¹⁹

Under 1850-talets sista hälft var arbetet i full gång med att sammanställa lagreformerna i en ny strafflag. Förslaget, som utarbetats av justitiedepartementet, skickades slutligen till HD för granskning varefter det lades fram som förslag till proposition 1862. Den 16 februari 1864 utfärdade Kungl. Maj:t den nya Strafflagen.²⁰

2.3 Ärekränkning i 1864 års strafflag

Den nya strafflagen var indelad i 25 kapitel varav de första bestod av allmänna bestämmelser, så som Kap. 2 *Om straff, som efter denna lag ådömas må*, som behandlade de allmänna straffarterna, och Kap 6. *Om skadestånd*. Att införa en sådan allmän del var ett tidigt förslag i strafflagsreformen och framfördes, som ovan nämnt, bland annat av justitieråd Blom. Det var först i 7 kap. om religionsbrotten som straffkatalogen började. Straffsystemet byggde på de allmänna straffarterna dödsstraff, straffarbete, fängelse och böter. Dödstraffet var dock inte lika vanligt förekommande som i MB utan istället föreskrevs frihetsstraff för de flesta av brotten.

Lagens 16 kap. gick under rubriken *Om falsk angivelse; så ock om annan ärekränkning*. Av kapitlets 16 paragrafer behandlades brottet *falsk angivelse* i de första sex. Brottet avsåg fall då någon på falska grunder angav någon till åtal, tilltalade för brott i domstol eller för denne lade fram försvårande omständigheter. Förolämpning reglerades i 9 § och i 7 och 8 §§

---

¹⁹ Nelson 1950, s. 64 ff.

²⁰ Nelson 1950, s. 74.

fann man bestämmelser om förtal. Både 7 och 8 §§ tog sikte på fall då någon muntligen, eller i skrift, spred, eller möjliggjorde spridning, av osann uppgift. Skillnaden mellan dessa var uppgiftens innehåll: i 7 § rörde uppgiften beskyllning om brottslighet och i 8 § beskyllning om icke straffbar gärning men som likväl var skadlig för någons ära, goda namn och medborgerliga anseende, yrke, näring eller fortkomst. Brottet kunde endast rikta sig mot enskilda personer. Juridiska personer eller grupper var således undantagna från bestämmelsens tillämpningsområde. Det var dock möjligt för en enskild person, som utpekats genom ett uttalande som riktats mot kollektivet, att föra talan om ärekränkning för egen del.²¹

I 16 kap. 7 § om beskyllning om brott skiljde man mellan två olika slags beskyllningar: de som gjordes av *arghet* och de som gjordes av *obetänksamhet*. Det förstnämnda av dessa subjektiva rekvisit återfanns även i 8 § och tolkades av vissa som att handlandet måste ha skett i strid mot bättre vetande, alltså i ond tro, och av vissa som att gärningsmannen måste haft en avsikt av skada. Även andra tolkningar har framhållits, så som att det för rekvisitets täckning krävdes att båda ovan nämnda omständigheter var förhållanden eller att gärningsmannen måste haft kännedom om gärningens rättsstridighet.²² Rekvisitet *obetänksamhet* definierades inte tydligt i förarbetena till 1734 års lag och svar på hur det ska tolkas återfinns inte heller i lagmotiven. Det har dock tolkats som att det tar sikte på situationer där den som yttrat en kränkning inte haft för avsikt att skada utan istället handlat med bristande eftertanke. En annan tolkning är att det var subsidiärt till arghetsrekvisitet, alltså att det bara var tillämpligt vid förtal där avsikten inte varit att skada och det inte förelegat någon ond tro.²³

2.4 Brottsbalkens tillkomst

Under 1800-talets sista decennier genomgick det svenska straffsystemet stora förändringar. Sverige fick sina första straffrättsvetenskapsmän vilket

---

²¹ Holmqvist 2009, s. 5:9.

²² Nelson 1950, s. 382 ff.

²³ Nelson 1950, s. 389 ff.

ledde till en viss internationalisering av den svenska straffrätten och strafflagsnovellerna, som var mindre revisioner av den gällande Strafflagen från 1864, kom ut 1890.²⁴ Strafflagsnovellerna kan ses som en konsekvens av att Sverige fått upp ögonen för de moderna straffteorierna och att rättsvetenskapen fått en roll i det svenska samhället. Strafflagsnovellerna innebar främst revisioner av straffskalor och brottsbeskrivningar och med dessa begränsades vissa straff medan andra togs bort helt.²⁵ Ytterligare en ny företeelse var att aktörer som tidigare inte ansetts relevanta i den straffrättsliga debatten nu fick delta och således var det inte enbart straffrättsvetenskapsmän som var aktiva.²⁶

Under 1900-talets första hälft moderniserades den nordiska straffrätten och blev generellt humanare.²⁷ Med ett ökat kontinentalt inflytande på straffrätten, och möjligtvis med inspiration från nya lagar som tillkommit vid sekelskiftet i grannlandet Norge, ställdes krav på att även revidera påföljdssystemet. Flödet av motioner som avsåg allt från införandet av villkorlig dom och inskränkning av det korta frihetsstraffet resulterade i tillsättandet av en kommitté med uppgift att reformera verkställighetssystemet. Kommitténs arbete resulterade bl. a. i förslag till lagar om villkorlig dom och villkorlig frigivning vilka antogs av riksdagen. Ändringarna slutade inte där och i början av 1900-talet påbörjades även en reformering av bötesystemet vilket lade grunden för tillkomsten av en Strafflagskommission år 1916 med uppdraget att föreslå lagtext till en ny strafflag. Deras slutliga betänkande var färdigställt 1923 och även om detta förslag aldrig antogs innebar det inte strafflagsreformen stannade upp helt. När det politiska läget hade stabiliserats på 1930-talet upptogs arbetet igen med ny kraft. Från denna tidpunkt skedde många och omfattande revisioner av straffsystemet. År 1937 tillsattes Straffrättskommittén som 1953 avgav förslag till brottsbalk (BrB).²⁸

---

²⁴ Häthén 2004, s. 235.

²⁵ Häthén 2004, s. 208.

²⁶ Häthén 2004, s. 236 ff.

²⁷ Björne 2007, s. 496.

²⁸ Häthén 2004, s. 245 ff.

3 Ärekränkning idag

De brott man finner i brottsbalkens femte kapitel har tillkommit för att skydda individers ära från angrepp. 5 kap. 1 § behandlar brottet *förtal*, 5 kap. 2 § *grovt förtal*, 5 kap 3. § *förolämpning* och 5 kap. 4 § *förtal mot avliden*. Till de två förstnämnda brotten räknas beskyllningar om brott eller annat klandervärd beteende som lämnas till annan än den beskyllde i syfte att utsätta denne för andras missaktning. Utmärkande för förolämpningsbrottet är att det riktar sig direkt mot den angripne och innefattar alltså, till skillnad från förtalsbrotten, inte spridning av den uppgift som anses som ärekränkande.²⁹ Lagrådet yttrade vid BrB:s tillkomst att förolämpningsbrottet främst rör sig om smädliga yttranden eller skymfliga beteenden.³⁰ Det är vidare att ses som subsidiärt i förhållande till förtal och aktualiseras först när en gärning inte är straffbar enligt 1 eller 2 §.³¹

3.1 Förtal

Den som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, dömes för förtal till böter.

Var han skyldig att uttala sig eller var det eljest med hänsyn till omständigheterna försvarligt att lämna uppgift i saken, och visar han att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den, skall ej dömas till ansvar.

5 kap. 1 § BrB

Bestämmelsens första stycke utgörs av en huvudregel och det andra stycket av en undantagsregel som innebär att ärekränkande gärningar kan komma

---

²⁹ Prop. 1962:10 del A, s. 3.

³⁰ Prop. 1962:10 del B, s. 122.

³¹ Holmqvist 2009, s. 5:8.

att bedömas såsom icke-brottsliga vid intressekollisioner eller andra privilegierade situationer.³²

Den brottsliga gärningen består i att lämna en uppgift som är avsedd att utsätta någon för andras missaktning. Således kan de objektiva förutsättningarna för brottet ställas upp som följande: 1) Om någon 2) Lämna uppgift till annan 3) Av nedsättande karaktär.³³

3.1.1 Om någon

Föremålet för brottet måste vara en *människa* och inom denna definition faller enbart levande personer; förtal mot avliden person regleras i 4 §.³⁴ Bestämmelsen ordalydelse, ”någon”, avser vidare att det är en bestämd person som görs föremål för uttalanden. Lagkommittén föreslog att även uttalanden som riktar sig till en kår, juridisk person eller annan grupp skulle omfattas men förslaget antogs aldrig.³⁵ Istället ska ordalydelsen tolkas extensivt så att den omfattar ärekränkningar som formellt riktar sig till en grupp men därigenom utpekar en eller flera bestämda personer.³⁶

3.1.2 Lämna uppgift till annan

Både att framställa och sprida en uppgift är att se som att lämna en uppgift i juridisk mening. Detta kan ske på olika sätt. Det vanligaste, och det som de flesta associerar till förtal, är att någon yttrar sig i tal eller skrift men det förekommer även att uppgifter lämnas genom visande av film, teckning eller fotografi. Det är dock inte helt enkelt att definiera vad som avses med uppgift i lagtextens mening. Man kan säga att det måste röra sig om vad som kan sägas vara en uppgift och inte bara ett värdeomdöme,³⁷ och att det avgörande är dess innehåll och inte hur det framförs.³⁸ Uppgiften måste inte

---

³² SOU 1953:14, s. 206.

³³ Holmqvist 2009, s. 5:9.

³⁴ Se Göran Nilsson, Brottsbalken 5 kap. 1 §, lagkommentar not 181, Karnov Internet, hämtad den 27 november 2013 15:40.

³⁵ Holmqvist 2009, s. 5:9.

³⁶ NJA II 1962 s. 149.

³⁷ Se Göran Nilsson, Brottsbalken 5 kap. 1 §, lagkommentar not 184, Karnov Internet, hämtad den 27 november 2013 16:12.

³⁸ Holmqvist 2009, s. 5:10.

avse viss gärning eller omständighet utan även mer allmänt hållna utsagor omfattas.³⁹

I NJA 1992 s. 594 ansågs spridandet av en film, vari en man utan kvinnans vetskap filmat deras samlag, utgöra grovt förtal. Filmen lämnade uppgifter om att kvinnan haft samlag med mannen och hur samlaget genomfördes. Domstolen framhöll att dessa inte var nedsättande i sig, men att andra lätt kunde tro att kvinnan kände till att hon blev filmad och inte motsatte sig dess visning. Denna felaktiga bild av kvinnan ansågs vara nedsättande för henne och uppgifterna var således ägnade att utsätta henne för andras missaktning. I ett annat rättsfall, NJA 2003 s. 567, anförde HD att nedsättande uppgifter i tryckt skrift ofta korrelerar med en viss del av texten, men att de ibland inte kan utläsas utan bara erhållas genom en tolkning av texten. HD framhöll i NJA 1994 s. 637 att behovet av tolkning är uppenbart om uppgifter lämnas i bildform.

Förtal är att anse som fullbordat när uppgiften har lämnats från den beskyllde till tredje man och således kan ansvar för förtal inte utkrävas om uppgiften aldrig nått denne eller enbart kommit till den ärekränktes kännedom. Det krävs inte att uppgiftslämnaren riktar sig direkt till tredje man; det är tillräckligt att denne har mottagit uppgiften. Så kan t.ex. vara fallet om två personer har diskuterat ett rykte i någon annans närvaro.⁴⁰

3.1.3 Av nedsättande karaktär

Uppgiften måste inte vara sann men den ska vara ägnad att utsätta den ärekränkta för andras missaktning. Rekvisitet ”ägnad” syftar inte till gärningsmannens motiv utan till den skada uppgiften kan medföra. För straffbarhet fordras dock inte att det kan bevisas att uppgiften lett till andras missaktning.⁴¹

---

³⁹ Holmqvist 2009, s. 5:11.

⁴⁰ Holmqvist 2009, s. 5:10.

⁴¹ Se Göran Nilsson, Brottsbalken 5 kap. 1 §, lagkommentar not 183, Karnov Internet, hämtad den 27 november 2013 16:34.

I brottsbeskrivningen anges som exempel uttalanden där någon utpekats så som brottslig eller klandervärd i sitt beteende, och här avses främst uppgifter som är av allvarligare karaktär som således är tillräckliga för att leda till andras missaktning. Det är inte nödvändigt att uppgiften kan anses leda till missaktning för den utsattes medborgerliga anseende utan det är tillräckligt att den utsatte missaktas i särskilda kretsar denne tillhör.⁴²

3.1.4 Intressekollisioner

Det är inte alltid som lämnandet av kränkande uppgifter medför straffrättsligt ansvar. Undantagsbestämmelsen som återfinns i bestämmelsens andra stycke minskar straffbarheten i hög grad och möjliggör en intresseavvägning mellan yttrandefriheten och medborgarnas skydd mot kränkningar.

Situationerna som avses är då någon varit skyldig att uttala sig eller det med hänsyn till omständigheterna varit försvarligt att lämna en uppgift i saken. För att undgå ansvar måste uppgiftslämnaren alltså bevisa att uppgiften var sann eller att det fanns skälig grund att lämna den. Exempel på situationer där det kan anses försvarligt att lämna kränkande uppgifter är när uttalanden görs i politiska, kulturella, vetenskapliga och samhällsliga frågor som alla är del av den offentliga debatten. Andra privilegierade situationer kan t.ex. vara när ärekränkningen har provocerats fram av den drabbade.⁴³ Det är viktigt att notera att bara för en uppgift är sann innebär det inte att den är försvarlig per automatik. Sanningsbevisning är bara tillåten vid intressekollisioner och andra privilegierade situationer vilket innebär att den som åtalas för ärekränkning inte kan undgå ansvar enbart genom att bevisa sanningen i sina påståenden.

3.1.5 Subjektiv täckning

Straffbarhet kräver inte bara täckning av de objektiva rekvisiten utan även täckning av det subjektiva rekvisitet. Detta innebär att gärningsmannen

---

⁴² Holmqvist 2009, s. 5:11.

⁴³ Holmqvist 2009, s. 5:13 ff.

uppsåtligen ska lämnat en uppgift samt haft kännedom om de omständigheter som medförde att uppgiften var ägnad att utsätta den drabbade för andras missaktning. Gärningsmannens föreställning om uppgiftens sanning är inte av vikt då detta inte är en del av objektiva rekvisiten.⁴⁴

3.2 Grovt förtal

Vid bedömande huruvida brottet är grovt skall särskilt beaktas, om uppgiften genom sitt innehåll eller den omfattning i vilken den blivit spridd eller eljest var ägnad att medföra allvarlig skada.

5 kap. § 2 BrB

Som framgår av lagtexten ska ett förtal bedömas som grovt med hänsyn till uppgiftens innehåll, om den spridits i stor omfattning samt om syftet varit att medföra allvarlig skada. Förekomsten av sådana omständigheter tillmäts ytterligare vikt om gärningsmannen även insåg att uppgiften var ogrundad eller osann och skadan var mer än ringa. Förtal genom tryckt skrift anses ofta utgöra grovt förtal då det i många fall leder till stor spridning samt ofta är ägnad att medföra allvarlig skada.⁴⁵ Detsamma gäller vid förtal på Internet och i sociala medier där spridning kan ske snabbt och nå väldigt många människor.

I det ovan nämnda rättsfallet NJA 1992. s 594 bedömdes förtalet som grovt med hänsyn till att uppgifterna lämnats i en mycket integritetskränkande form, fått stor spridning samt varit ägnade att medföra allvarlig skada för kvinnan.

---

⁴⁴ Holmqvist 2009, s. 5:20.

⁴⁵ SOU 1953:14, s. 204.

3.3 Vem som har rätt att väcka åtal vid förtalsbrott

I 5 kap. 5 § 1 p. BrB stadgas att enbart målsägande, eller åklagaren om målsägande är omyndig, har rätt ange brottet till åtal. För att åtal ska kunna väckas krävs dock att det anses vara påkallat från allmän synpunkt. Rör det sig om ett brott mot yttrandefriheten gäller de särskilda åtalsbestämmelserna i YGL och TF.⁴⁶

Håkan Sandahl, länspolismästare i Jönköpings län, anser att den särskilda åtalsprövningen inte ska tillämpas vid förtals- och förolämpningsbrott: ”När enskilda personer blir kränkta på Internet bedöms det inte vara påkallat [att väcka åtal] från allmän synpunkt. Det gör att åklagaren inte går vidare med ett förtalsbrott på nätet trots att den som utsatts för brott vill det. Med andra ord får den som kränker andra i sociala medier inget straff”.⁴⁷

3.4 Annan aktuell lagstiftning

Även om 5 kap. 1 och 2 § BrB är de viktigaste bestämmelserna för denna framställning finns det annan lagstiftning på området som är av vikt att behandla. Förtalsbrotten är inte helt isolerade utan måste ses i förhållande till t.ex. reglerna om yttrande- och informationsfrihet.

3.4.1 Yttrandefrihet

I 2 kap. 1 § 1 p. regeringsformen (RF) garanteras allas frihet att i tal, skrift och bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Friheten gäller mot det allmänna, dvs. förvaltningsmyndigheter och andra myndighetsutövare, domstolar o.s.v., och kan således inte åberopas gentemot andra medborgare. Friheten att yttra sig omfattar inte alla slags medier, t.ex. omfattas inte friheten att yttra sig i

---

⁴⁶ Se Göran Nilsson, Brottsbalken 5 kap. 5 §, lagkommentar not 197, Karnov Internet, hämtad den 30 december 2013 14:35.

⁴⁷ Cit. www.svd.se, hämtad den 3 januari 2014 12:48.

skrift, radio och på TV. Dessa medier regleras särskilt i tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL).⁴⁸

Yttrandefrihetsreglerna har betydelse vid förtal då kränkande uppgifter har lämnats i ett medium som omfattas av TF och YGL. Här finns ett krav på *dubbelkriminalisering* vilket innebär att det måste finnas dels en ansvarsregel i någon av grundlagarna, dels en motsvarande ansvarsregel i vanlig strafflag. Brottsbalkens förtalsbestämmelse motsvaras av 7 kap. 4 § p. 14 TF och 5 kap. 1 § YGL. Vem som är ansvarig för förtal i de omfattade medieformerna bestäms alltså av nämnda grundlagar.⁴⁹

Den s.k. ”bilageregeln” i 1 kap. 7 § TF stadgar att utgivaren är ansvarig för förtal om ägaren för en tryckt skrift sprider innehåll från skriften i en e-posttidning. Den s.k. ”databasregeln” i 1 kap. 9 § YGL anger vem som är ansvarig vid förtal på en webbplats som skyddas som databas på Internet. Om databasen används av ett medieföretag blir YGL automatisk tillämplig och företaget kan komma att bli ansvarigt för förtal i egenskap av utgivare. Detsamma gäller för andra som använder sig av denna distributionsform förutsatt att de själva skaffat utgivningsbevis. Skyddet omfattar enbart de delar som redaktionen själv kan ändra⁵⁰ och om webbplatsen inte skyddas som databas är det personen som lämnat meddelandet som ansvarar för den. Vidare är YGL tillämplig vid förtal som begås genom att kränkande uppgifter avges genom eter- och trådsändningar samt motsvarande överföringar som är avsedda att tas upp med hjälp av tekniska hjälpmedel och är riktade till allmänheten.⁵¹

---

⁴⁸ Se Henrik Jermsten, Regeringsformen 2 kap. 1 §, lagkommentar not 18, Karnov Internet, hämtad den 30 december 2013 13:43.

⁴⁹ Schultz 2013, s. 150 f.

⁵⁰ Se Hans-Gunnar Axberger, Yttrandefrihetsgrundlagen 1 kap. 9 §, lagkommentar not 27, Karnov Internet, hämtad den 30 december 2013 13:56.

⁵¹ Se Hans-Gunnar Axberger, Yttrandefrihetsgrundlagen 1 kap. 1 §, lagkommentar not 8, Karnov Internet, hämtad den 30 december 2013 14:07.

Det är viktigt att notera att Justitiekanslern är särskild åklagare i tryck- och yttrandefrihetsmål och således den enda som kan väcka åtal vid nämnda brott.⁵²

Yttrandefriheten behandlas även i art. 10 EKMR vilken gäller som lag i Sverige enligt Lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Denna bestämmelse omfattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida tankar och uppgifter utan offentlig myndighets inblandning. Liksom i regeringsformen kan denna rätt begränsas. 2 kap. 19 § RF stadgar att inga föreskrifter får meddelas i strid med EKMR, vilket bl.a. innebär att domstolar kan underlåta att tillämpa lagar som strider mot konventionen.

3.4.2 Informationsfrihet

I 2 kap. 1 § 2 p. RF fastslås friheten att ”inhämta och ta emot upplysningar samt att i övrigt ta del av andras yttranden”. Denna frihet benämns ”informationsfrihet” och man kan säga att det är en spegelbild av yttrandefriheten. Den tydliga kopplingen mellan dessa friheter kan ses i lagstiftarens val att placera dem efter varandra i regeringsformen, samt att de är del av samma bestämmelse i EKMR. Som jag nämnde ovan innefattar art. 10 EKMR både frihet att sprida och ta emot tankar och uppgifter. Informationsfriheten medför en rätt att inhämta och motta uppgifter och upplysningar samt förutsätter att det finns metoder för att göra så. Som exempel angav lagberedningen rätten att inneha och använda ljudradio och televisionsmottagare⁵³ samt att det för allmänheten måste finnas möjlighet att ”genom lån på bibliotek, genom inköp eller på annat sätt bereda sig tillgång till information”.⁵⁴

Yttrande- informationsfriheten återfinns även i art. 19 i FN:s deklaration om de mänskliga rättigheterna.

---

⁵² www.jk.se, hämtad den 3 januari 2014 12:18.

⁵³ Prop. 1973:90, s. 239.

⁵⁴ SOU 1972:15, s. 156.

3.4.3 Elektroniska anslagstavlor

Enligt Lag (1998:112) om ansvar för elektroniska anslagstavlor, som jag framöver kommer att benämna BBS-lagen, är den som tillhandahåller elektronisk förmedling av meddelanden, där användare kan skicka och se andras meddelanden, skyldig att ha viss uppsikt över tjänsten. Vilken uppsikt som skäligen kan krävas beror på tjänstens omfattning och inriktning.⁵⁵ Tillhandahållaren av tjänsten är skyldig att ta bort vissa meddelanden som uppräknas i 5 §, t.ex. sådana som utgör hets mot folkgrupp, uppvigling eller barnpornografi. Förtal och grovt förtal uppräknas inte i bestämmelsen och omfattas följaktligen inte. Den är således främst relevant när en gärning har begåtts som till synes utgör förtal eller grovt förtal men istället faller inom någon av ovan nämnda brottsrubriceringar. Brottsligheten ligger i att genom uppsåt eller grov oaktsamhet hindra spridning av sådana meddelanden.⁵⁶

3.5 Sociala medier

NE definierar sociala medier som ett samlingsnamn på kommunikationskanaler som tillåter användare att kommunicera direkt med varandra genom exempelvis text, bild eller ljud. Sociala medier kan skiljas från massmedier genom att de bygger på ett innehåll som produceras av dem som använder dem.⁵⁷ Sociala medier kommer i olika former och några av de mest populära är Facebook, Instagram och Twitter.⁵⁸

Facebook startades i februari 2004 och antalet användare uppgår nu till ca 1,11 miljarder.⁵⁹ På hemsidan kan man lägga till vänner, dela med sig av text, bilder och video samt kommentera andra användares aktiviteter. För att ta del av andra användares information krävs att man skickar en vänförfrågan och att mottagaren sedan accepterar den. Användare kan dock bestämma själva vilken information som ska visas offentligt och vilken som

---

⁵⁵ Prop. 1997/98:15, s. 26.

⁵⁶ Prop. 1997/98:15, s. 25.

⁵⁷ <http://www.ne.se>, hämtad den 2 december 2013 12:11.

⁵⁸ <http://www.ebizmba.com>, hämtad den 2 december 2013 12:35.

⁵⁹ <http://www.news.yaoo.com>, hämtad den 2 december 2013 12:47.

ska visas för vänner eller andra kretsar.⁶⁰ *Instagram* är en applikation till iPhone och smartphones där användare kan lägga upp bilder och videofilmer. Media som publiceras i applikationen kan enkelt delas till andra sociala nätverk så som Facebook och Twitter. Användarens konto kan ställas in som offentligt eller privat, där innehållet på ett offentligt konto kan nås av vem som helst medan det på ett privat konto enbart kan nås efter kontoinnehavarens godkännande.⁶¹ På *Twitter* kan man skriva korta textuppdateringar samt följa andra användare för att ta del av deras uppdateringar.⁶²

3.6 Bloggar och kommentarsfält

Blogginnehavare använder sig vanligtvis av olika tjänster för att utforma sina bloggar där de sedan själva publicerar innehåll. Om innehavaren inte har skaffat ett utgivningsbevis omfattas denne inte av reglerna i grundlagen och kan således prövas för förtal enligt bestämmelserna i brottsbalken.⁶³

På många bloggar ges besökare möjlighet att lämna kommentarer i s.k. kommentarsfält vilka kan vara antingen modererade eller omodererade. Det förstnämnda innebär att blogginnehavaren förhandsgranskar kommentarerna innan denne bestämmer om dem ska publiceras eller inte. Om moderatorn godkänner att en kränkande uppgift publiceras och därmed möjliggör dess spridning är det denne som ansvarar för uppgiften. Vem som ansvarar för kommentarer på omodererade kommentarsfält är däremot inte lika lätt att avgöra. Den som driver en blogg med tillhörande kommentarsfält blir inte automatiskt ansvarig för de kommentarer som lämnas men det kan tänkas att blogginnehavaren blir ansvarig om denne blivit uppmärksammad om förekomsten av en kränkande uppgift utan att ta bort den. Det är inte orimligt att tolka sådan underlåtenhet som spridning av uppgifter.⁶⁴

---

⁶⁰ <http://www.facebook.com>, hämtad den 2 december 2013 12:52.

⁶¹ <http://www.instagram.com>, hämtad den 2 december 2013 13:10.

⁶² <http://www.twitter.com>, hämtad den 2 december 2013 12:55.

⁶³ Schultz 2013, s. 153.

⁶⁴ Schultz 2013, s. 153 ff.

3.7 Rättsfall

3.7.1 Instagram-målet

Två unga flickor dömdes till grovt förtal efter att ha spridit nedsättande uppgifter om ungdomar i Göteborgsområdet på Instagram.

Genom ett gemensamt konto benämnt ”gbgorroz”, från slanguttrycket ”orre” som betyder ”slampa” eller ”hora”, lade de upp fotografier på de utpekade tillsammans med nedsättande beskrivningar om dem. De fick tillgång till uppgifterna efter att de lagt ut en uppmaning på kontot att lämna tips på ”orror” genom chattprogrammet Kik.⁶⁵ Kontot var till en början offentligt men gjordes privat vid en senare tidpunkt. Denna åtgärd hindrar dock inte spridning av uppgifterna då användare med åtkomst till kontot enkelt kan avbilda inläggen genom en s.k. skärmdump, ett fotografi av det som visas på skärmen, och sedan dela det via mail, Instagram eller på annat sätt. Innan kontot lades ner uppgick antalet följare till ett par tusen men exakt hur stor spridningen varit går inte att avgöra.⁶⁶

Tingsrätten bedömde förtålet som grovt med hänsyn till innehållet i uppgifterna, antalet förtalsbrott samt till den systematiska och mycket omfattande spridningen av uppgifterna.

3.7.2 Marks-målet

Fyra flickor i Västra Götaland inspirerades av ”gbgorroz” och bestämde sig för att göra ett likadant konto fast om tonåringar i Marks kommun. Efter att ha diskuterat händelserna i Göteborg i en gruppchat skapade de tillsammans kontot ”marksorroz” med syftet att skämta med sina vänner.⁶⁷ Flickorna befann sig fysiskt på olika platser och deltog i varierande grad men de var

---

⁶⁵ B 705-13, s. 8 f.

⁶⁶ B 705-13, s. 9 f.

⁶⁷ B 1220-13, s. 12 f.

alla engagerade i chatten. Kontot stängdes ner efter ett par timmars aktivitet.⁶⁸

De tilltalade hämtade bilder från Facebook och Instagram varpå de fabricerade texter om de utpekade. Efter att ha klippt ihop text och bild lades resultatet upp på Instagram. Två av målsägandena, X och Y, hängdes ut i bild och namn. Den tredje, Z, angavs genom en uppgift att en namngiven person ”haft ihop det med sin granne”. Z och denna person bodde tidigare i samma lägenhetshus.⁶⁹

Tingsrätten ansåg att flickorna agerat gemensamt och i samförstånd och att alla således var att betrakta som gärningsmän. Förtalsbrottet ankommande X och Y ansågs som grovt med hänsyn till uppgifternas kränkande och sexuella karaktär samt att de hängdes ut i bild och namn. I fallet med Z var förtalsbrottet inte att anse som grovt då hans namn och bild utelämnades. De tilltalade dömdes alla till 30 timmars ungdomstjänst. TR fastslog att alla målsägande var berättigade till ersättning men Z:s skadestånd bestämdes till en lägre summa än X och Y:s.⁷⁰

Tre av de tilltalade överklagade till hovrätten. HovR fastställde TR:s dom gällande skadeståndet till X och Y och att de tilltalade i dessa fall gjort sig skyldiga till grovt förtal. De ogillade däremot åtalet om förtal mot Z och dennes skadeståndsyrkande.⁷¹ Detta då den nedsättande uppgiften inte var att anse som riktad mot Z utan den namngivna personen. HovR sänkte slutligen antalet timmar ungdomstjänst för en av de tilltalade med motivationen att hon varit betydligt mindre aktiv än de andra inblandade.⁷²

---

⁶⁸ B 1220-13, s. 15.

⁶⁹ B 1220-13, s. 16.

⁷⁰ B 1220-13, s. 16 ff.

⁷¹ B 4638-13, s. 2.

⁷² B 4638-13, s. 8 f.

3.7.3 Spridning av sexuella bilder på Facebook

I ett mål som avgjordes av Svea hovrätt 2011 hade en kvinna, L.M, skickat bilder föreställandes sin före detta pojkvåns nya flickvän, K.L, när denne hade samlag med en annan kvinna. L.M fick tillgång till bilderna genom mannens dator och efter ett mindre bråk med K.L började hon skicka fotografierna till K.L:s vänner på Facebook.⁷³ Under en veckas tid skickade hon bilderna till ca 40 personer.⁷⁴ TR ansåg att bilderna förmedlade intrycket att K.L inte motsatte sig visning av dem och att de därför var ägnade att utsätta denne för missaktning. Fotografierna lämnades i en mycket integritetskränkande form, fick stor spridning och L.M:s syfte var att medföra allvarlig skada. Således bedömdes förtälet som grovt.⁷⁵ HovR fastställde TR:s dom.⁷⁶

3.7.4 Smygfilmning

År 2012 avgjorde Skaraborg tingsrätt ett rättsfall där en ung man hade smygfilmade sin dåvarande flickvän när de hade samlag och sedan lagt upp det på olika porrsiter. Mannen dömdes till grovt förtal och ålades 45 timmars ungdomstjänst samt förpliktigades att utge 136 000 kronor till målsäganden.⁷⁷

SG, som var 17 år vid tillfället, var i ett förhållande med den ett år äldre MH. Vid ett tillfälle i mannens bostad spelade SG, utan MH:s vetskap, in när de två hade samlag varpå han sedan lade upp filmen på två olika porrsiter. Enligt den tilltalade var anledningen att han ville testa lägga ut filmen för att se vad som skulle hända. Hade han bett MH om lov trodde han att hon skulle säga nej men hans syfte var aldrig att skada henne. Filmen togs bort från den ena sidan efter ett par dagar och efter en vecka på den andra.⁷⁸

---

⁷³ B 6471-10, s. 4 f.

⁷⁴ B 4611-11, s. 3.

⁷⁵ B 6471-10, s. 7.

⁷⁶ B 4611-11, s. 1.

⁷⁷ B 3675-12, s. 2 ff.

⁷⁸ B 3675-12, s. 4 f.

TR ansåg att brottsligt uppsåt förelåg då SG måste ha förstått att filmen skulle få stor spridning när han lade upp den på två olika porrsiter. Med hänsyn till filmens innehåll och dess omfattande spridning var förtalet att anse som grovt. TR bestämde skadeståndet till 136 000 kronor då filmen ansågs vara djupt integritetskränkande för målsäganden, nått flera personer i dennes umgängeskrets samt medfört betydande negativa konsekvenser för dennes sociala liv.⁷⁹

SG överklagade domen och yrkade på att HovR skulle sätta ned den av TR bestämda kränkingsersättningen. HovR anförde att förtalsbestämmelsen ämnar skydda individens ära i objektiv mening, alltså det anseende en person har bland sina medmänniskor. Trots filmens stora spridning var förhållandevis få personer som sett filmen bekanta med MH. Dessa personer hade således inte gjort någon koppling mellan uppgifterna som lämnats och målsägandes person. Det fanns inte heller några skäl att misstänka att SG haft några ekonomiska skäl för sitt agerande.⁸⁰ Vidare framhöll HovR:

”Det går [...] inte att bortse från det förhållandet att det inom inte alltför snäva kretsar av befolkningen med tiden har blivit alltmer socialt accepterat att vara mycket öppen och utåtriktad avseende sina sexuella vanor. I linje med att härskande etiska och sociala värderingar ska utgöra utgångspunkten vid bedömningen av en kränkingsersättnings storlek bör detta förhållande ges ett inte obetydligt genomslag vid hovrättens prövning.”⁸¹

Med grund i ett uttalande av HD⁸² anförde HovR att man, vid bestämmandet av kränkingsersättning vid förtalsbrott, borde se till de ersättningar som brukar utgå vid andra typer av kränkningar.⁸³ Med anledning av ovan nämnda omständigheter sänkte HovR kränkingsersättningen till 25 000 kronor.⁸⁴

---

⁷⁹ B 3675-12, s. 6 ff.

⁸⁰ T 107-13, s. 7.

⁸¹ Cit. T 107-13, s. 6.

⁸² Se NJA 2003 s. 567.

⁸³ T 107-13, s. 5.

⁸⁴ T 107-13, s. 7.

3.7.5 Yttrandefrihet och förtal

I NJA 2003 s. 567 hade en kvällstidning lämnat missvisande uppgifter om en offentlig persons delaktighet i sin ex-makes film. På en löpsedel skrev tidningen: "G.S spelar in EROTISK FILM med sin ex-man: "MAN SKA BLI KÅT"". Liknande formuleringar återfanns även i vinjetten och i rubriken till artikeln. Kvällstidningen hade genom dessa osanna uppgifter gett intrycket att G.S skulle spela in en pornografisk film. HD anförde att samhället har ett intresse av granskande journalistik vilket måste ställas mot den enskildes skydd mot kränkande uppgifter. G.S får i egenskap av offentlig person räkna med en mer kritisk och närgången granskning. En uppgift att denne spelat in en pornografisk film är av sådant allmänt intresse att G.S skydd mot kränkande uppgifter får ge vika. Uppgiften var dock osann och det var således inte försvarligt att lämna den. HD ansåg därför att detta utgjorde förtal.

4 Analys

Efter att jag undersökt och skrivit om hur ärekränkingsbrotten såg ut i de tidigare strafflagarna började jag ifrågasätta vilket värde denna information egentligen hade för min framställning. Min initiala förhoppning var att jag skulle finna en trend, ett utvecklingsmönster, som visade hur bestämmelserna om förtal hade förändrats i takt med samhällets sätt att kommunicera och på så sätt se en glimt av nästa steg i denna utveckling. Dock var det enda jag såg att bestämmelserna i mångt och mycket sett likadana ut sedan början av 1700-talet. Visst har det funnits skillnader: i MB gjorde man mycket mindre åtskillnad mellan förtal och förolämpning, äran omfattade enbart det medborgerliga anseendet och uppsåtsbegreppet såg annorlunda ut. I strafflagen från 1864 var förtalsbrottet uppdelat i beskyllning om brott och beskyllning om icke-brottslig gärning och uppsåtsbegreppet såg annorlunda ut även här. Trots detta var ”arenan” för förtal densamma och detta avspeglades i lagtexten: kränkande och nedsättande uppgifter spreds antingen muntligt från person till person eller genom tryckt skrift. Bortsett från dessa skillnader finns en viktig likhet mellan förtal i brottsbalken och förtal i dessa tidigare strafflagar, nämligen det faktum att Internet inte fanns när lagarna stiftades och därför var tillvägagångssättet för spridning av uppgifter i princip samma. Detta innebär att lagtexten nu tillämpas i ett forum som den aldrig var avsedd att tillämpas i.

Som rättsläget ser ut nu används 5 kap. 1-2 §§ BrB i de flesta fallen av förtal på Internet. Den som lämnar en nedsättande uppgift som är ägnad att utsätta någon för andras missaktning gör sig därmed skyldig till förtal även om det görs på nätet. Ett förtal som görs på Internet ses i princip automatiskt som grovt till följd av den stora spridning och omfattande skador det ofta medför. Vem som är ansvarig för förtålet beror på var uppgiften lämnas.

Tillhandahållare av elektroniska anslagstavlor är enligt BBS-lagen ansvariga att radera vissa brottsliga uppgifter som lämnas men skyldigheten omfattar inte uppgifter som utgör förtal och grovt förtal. Bilageregeln i 1 kap. 7 § TF stadgar att utgivaren är ansvarig för förtal i e-posttidning som ägare till tryckt skrift sprider om innehållet motsvarar det skriften. Medieföretag eller andra som frivilligt införskaffat utgivningsbevis är enligt databasregeln i 1 kap. 9 § YGL ansvariga för kränkande uppgifter som publiceras på deras webbplats i den mån de ensamt kan ändra innehållet. I annat fall är det personen som lämnat uppgiften som ansvarar för den. Det är uppenbart att YGL inte tillkommit för att omfatta de allra senaste formerna av media då den bara är tillämplig på uppgifter som lämnas i ovan nämnda former på Internet. Vidare är den inte tillämplig på sociala medier, som i och för sig inte är en helt säregen medieform då den bygger på Internet-teknik, vilket bl. a. framgår av Instagram- och Marks-målet där domstolen tillämpade brottsbalkens bestämmelser utan att diskutera YGL eller andra lagrums tillämplighet.

Blogginnehavare utan utgivningsbevis åtnjuter inte grundlagsskydd och är därför personligt ansvariga för bloggans innehåll. Blogginnehavaren ansvarar även för förtal i modererade kommentarsfält. Är kommentarsfälten omodererade kan en bloggare komma att bli ansvarig om denne underlåter att radera kränkningen efter att ha blivit informerad om dess förekomst. Om bloggen är grundlagsskyddad är det utgivaren som är ansvarig för både bloggans innehåll och kommentarer i modererade kommentarsfält.

Att kommentarer lämnas anonymt i modererade kommentarsfält är inget större problem då det i sådana fall är utgivaren som är ansvarig för förtälet. Det är mer problematiskt när kommentarer lämnas anonymt i omodererade kommentarsfält. Här finns ingen ansvarig utgivare och det är istället personen som lämnat kommentaren som svarar för den. Det är lätt att tro att det är identifieringssvårigheter som leder till att många som sprider kränkande uppgifter på Internet undgår lagföring men så är inte fallet. För att åtal ska kunna väckas krävs först att målsäganden, eller åklagaren om

denne är omyndig, anger brottet till åtal och sedan att det anses påkallat från allmän synpunkt. Problemet, precis som Håkan Sandahl anförde, är att det är sällan som det anses påkallat från allmän synpunkt att väcka åtal vid anonyma förtal och därför är det många sådana mål som aldrig tas upp.

Sammanfattningsvis kan man säga att förtalsbrottets tillämpningsområde är tämligen omfattande om man ser till förtal som sker på Internet. Trots detta är polis och åklagare förhindrade att ingripa vid den ”vardagliga” formen av förtal som ofta sker i kommentarsfält på mediewebbplatser och bloggar.

Angående förhållandet mellan yttrandefriheten och skydd mot kränkningar anger inte lagtexten exakt i vilka situationer yttrandefriheten ges företräde och undantagsbestämmelsen som återfinns i 5 kap. 1 § 2 st. är i sig ganska tandlös. De exempel jag har funnit avser främst inlägg i den samhälleliga debatten. I och med att Internet är en relativt ny kommunikationsform finns det inte heller särskilt många rättsfall på området, men NJA 2003 s. 567 ger viss ledning trots att uppgifterna i detta fall lämnades genom tryckt skrift och inte på Internet. Man kan här utläsa att lämnandet av kränkande uppgifter är försvarligt om de är sanna och det finns ett stort allmänintresse att ta del av dem. Detta omfattar dock inte uppgifter om vem eller vad som helst. De personer som omfattas torde främst vara offentliga personer och uppgifter i frågor som berör gemene man där det per automatik finns ett allmänintresse att ta del av dem. Formen dessa uppgifter lämnas i borde inte spela någon roll då 5 kap. 1 § BrB är tillämplig på de flesta uppgifter som lämnas på Internet. En uppgift som den i det förevarande fallet, att en offentlig person skulle ha deltagit i en pornografisk film, torde därför, om den var sann, kunna publiceras på Internet utan att det medför personligt ansvar. Jag har dock inte funnit svar på om bedömningen påverkas av att uppgiften når mottagare som inte har intresse av att ta del av den, t.ex. om en uppgift att en svensk riksdagsman köpt sex i Sverige görs tillgänglig i Filippinerna. Något som i alla fall borde stå klart är att det inte är att ses som försvarligt att skriva ogrundade kränkningar på diverse Internetsidor.

Sammantaget anser jag att förtalsbrottet är i behov av utveckling för att bättre lämpa sig till dagens förhållanden och det finns flera faktorer som indikerar att så är fallet. Tidigare begränsades uppgiftsspridning av att man var tvungen att göra det muntligt eller genom skrift. Antalet potentiella mottagare var således mycket lägre och därmed även skadorna som spridningen kunde medföra. Så är inte fallet i dagens samhälle, men fortfarande är det just sådana tidigare situationer som lagstiftningen tar sikte på. Jag anser personligen att det inte går att jämföra magnituden av en situation där en person muntligen eller i skrift sprider nedsättande uppgifter om någon annan med en där någon sprider samma uppgifter fast på Internet. Detta stämmer emellertid inte helt då spridning på Internet och i tryckt skrift ofta ses som grovt förtal med hänsyn till den stora spridning och skada det ofta medför. På detta sätt jämförs snarare skadan av spridning genom Internet med spridning genom tryckt skrift och inte i tal. Dock anser jag att man inte heller kan jämföra dessa typer av uppgiftslämnande. Det är helt enkelt inte jämförbart.

I och med uppkomsten av Internet har även tiden från tanke till lämnande av uppgift minskat markant. Innan var man tvungen att införskaffa papper och bläck, skriva ett brev och få det utdelat. Ville man få någonting tryckt fanns det alltid personer som läste igenom det som skrevs innan tryckning och bestämde om det skulle publiceras. Nu kan vem som helst utan väntetid, utan filter, i skrift, bild eller video nå miljontals personer via Internet. Om man skulle ångra sig finns det inte heller några garantier att man kan ta bort det man har skrivit i och med att det är så enkelt för andra personer att spara uppgifterna på sin dator eller mobil. Detta är inte en speciellt önskvärd utveckling när man ser till faktumet att många av de som använder Internet är unga människor vilka riskerar att skadas utan effektiva metoder att ingripa mot förtal på Internet. Majoriteten av de rättsfall jag har behandlat i denna uppsats involverar unga människor som har haft svårt att förstå allvaret i sina handlingar. Utan filter mellan tanke och handlande är det lätt att sådan obetänksamhet leder till allvarliga följder som i vissa fall är irreversibla.

För att ha frihet måste man i viss mån också ha begränsningar. Förut har man alltid haft ansvariga utgivare, personer som är redo att ta konsekvenserna för publiceringen av ärekränkande uppgifter, men nu när de flesta har tillgång till Internet och kan publicera uppgifter anonymt är det många som undgår ansvar.

I min mening står det klart att lagtexten är föråldrad och att anonymitet ges ett alltför vidsträckt skydd. En av mina första tankar var att man skulle kunna tackla dessa problem genom att begränsa kommentarstjänster till att bara låta användare med ett personligt inlogg, kopplat till Facebook eller ett namn och e-postadress, lämna kommentarer. Jag har på olika håll läst uttalanden från personer som säger att detta inte skulle göra någon skillnad och jag instämmer till viss del; det är väldigt enkelt att skapa e-post-, Facebook- och andra liknande konton och på så sätt kommentera genom en pseudonym. När Google tidigare i höst införde krav på att användare skulle vara inloggade på ett särskilt konto för att kunna kommentera videor på Youtube, en hemsida där användare kan lägga upp och se andras filmklipp, var det dock många som blev upprörda och det dröjde inte länge innan Google återkallade ändringen. Det är antagligen sant att införandet av sådana krav inte skulle leda till att spridningen av kränkande uppgifter minskar i någon större omfattning, men det är i alla fall ett intet obetydligt filter mellan tanke och handling.

Ett annat förslag är att man i större utsträckning erfordrar utgivare på Internetsidor så att man enkelt och effektivt kan avgöra vem som ansvarar för förtal på sidorna. Detta kan uppnås genom att ställa krav på att alla bloggar och grundlagsskyddade webbplatser har modererade kommentarsfält. Anonymitet och användningen av pseudonymer är ju som mest problematiskt i omodererade kommentarsfält och genom att begränsa deras förekomst minskar dessa problem. På så sätt finns det i fler fall en utgivare som kan förhandsgranska kommentarer och välja att inte publicera dem som är kränkande. Skulle en kommentar innehålla kränkande uppgifter

står det emellertid klart att det är utgivaren som är ansvarig. En annan metod för att bemöta dessa problem är det som framhölls av Sandahl, att man borde avskaffa den särskilda åtalsprövningen vid förtal och grovt förtal då denna i nuläget innebär att polisen i stor utsträckning hindras från att ingripa mot näthatet. Hade man infört en sådan lagändring hade polisen och åklagare i långt fler fall kunnat ta upp förtal till prövning.

Som jag nämnde tidigare anser jag inte att man kan jämföra ett förtal som görs i tryckt skrift med det som görs på Internet. Förtal i båda dessa former utgör per automatik grovt förtal och på så sätt finns inget ytterligare steg i straffskalan. Vid brottsbalkens tillkomst syftade grovt förtal till kränkningar som fick stor spridning och medförde stor skada i de medier som fanns då, men att en uppgift fick stor spridning då är inte samma sak som att en uppgift får stor spridning nu. Kanske borde man införa en ny bestämmelse i brottsbalkens ärekränkingskapitel som tar särskilt sikte på förtal som begås på Internet där man kan göra en större åtskillnad mellan graderna av spridning än de som görs nu, eller att man reviderar 5 kap. 1-2 §§ för att bättre lämpa bestämmelserna till hur begreppen ses idag. Jag är dock inte säker på att detta hade gjort någon skillnad då detta snarare är en skadeståndsrättslig fråga än straffrättslig. Skillnaden mellan förtal i tryckt skrift och på Internet är ju främst att skadorna, till följd av spridningen, är olika stora och således borde kompenseras därefter. Jag har dock valt att inte behandla skadeståndsrättsliga frågor och därför tänker jag lämna denna tanke här.

Frihet har, och kommer alltid att ha, ett pris. I ett samhälle där information kan spridas över hela världen genom ett enkelt knapptryck måste friheten att dela med sig av och ta emot information begränsas för att minska risken att människor kränks utan konsekvenser för gärningmännen. Om så görs genom att vissa människor inte får sina kommentarer publicerade på en hemsida om de är kränkande, att hemsidor ställer krav på identifikation eller att möjligheten att väcka åtal vid förtal vidgas så är det kanske priset vi måste betala.

Käll- och litteraturförteckning

Tryckta källor

Statens offentliga utredningar

SOU 1953:14. *Förslag till brottsbalk 1*. Stockholm: Straffrättskommittén

SOU 1972:15 *Ny regeringsform, ny riksdagsordning*. Stockholm:
Grundlagberedningen

Propositioner

Proposition 1962:10 *Förslag till brottsbalk*

Proposition 1973:90 *Förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning*

Proposition 1997/98:15 *Ansvar för elektroniska anslagstavlor*

Rättsfall

Högsta domstolen

NJA 1987 s. 285

NJA 1992. S 594

NJA 1994 s. 637

NJA 2003 s. 567

Hovrätterna

RH 1996:61

Göta Hovrätt, dom 2013-10-16, T 107-13

Hovrätten för Västra Sverige, dom 2013-12-20, B 4638-13

Tingsrätterna

Uppsala tingsrätt, dom 2011-04-27, B 6471-10

Skaraborgs tingsrätt, dom 2012-12-20, B 3675-12

Göteborgs tingsrätt, dom 2013-06-25, B 705-13

Borås tingsrätt, dom 2013-12-11, B 1220-13

Litteratur

Björne, Lars, *Brytningstiden. Den nordiska rättsvetenskapens historia. Del II 1815-1870*, Rättshistoriskt bibliotek band 58, Lund 1998

Björne, Lars, *Realism och skandinavisk realism. Den nordiska rättsvetenskapens historia. Del IV 1911-1950*, Rättshistoriskt bibliotek band 62, Stockholm 2007

Holmqvist, Lena m.fl.: *Brottsbalken. En kommentar. Del I (1-12 kap.)*, 6:e studentutgåvan, Lund, Stockholm och Uppsala 2009

Häthén, Christian, *Stat och straff – Rättshistoriska perspektiv*, 1:a upplagan, Lund 2004

Hafström, Gerhard, *De svenska rättskällornas historia*, 4:e reviderade upplagan, Lund 1967

Nelson, Alvar, *Rätt och ära – studier i svensk straffrätt*, Uppsala 1950

Schultz, Mårten, *Näthat – Rättigheter & Möjligheter*, 1:a upplagan, Stockholm 2013

Elektroniska källor

Den som hänger ut andra på nätet går fri, Svenska Dagbladet, hämtad den 3 januari 2014 från: http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/den-som-hanger-ut-andra-pa-natet-gar-fri_7775096.svd

Facebook, hämtad den 2 december 2013 från: <http://www.facebook.com>

Instagram, hämtad den 2 december 2013 från: <http://www.instagram.com>

JK:s arbetsuppgifter, Justitiekanslern, hämtad den 1 januari 2014 från: <http://www.jk.se/sv-SE/Arbetsuppgifter.aspx>

Karnov, hämtad den 27 november 2013 från: <http://www.karnovgroup.se>

Number of active users at Facebook over the years, Yahoo News, hämtad den 2 december 2013 från: <http://news.yahoo.com/number-active-users-facebook-over-230449748.html>

Sociala medier, Nationalencyklopedin, hämtad den andra december 2013 från: <http://www.ne.se/sociala-medier>

Twitter, hämtad den 2 december 2013 från: www.twitter.com

Top 15 Most Popular Social Networking Sites, eBizMBA, hämtad den 5 december 2013 från: <http://www.ebizmba.com/articles/social-networking-websites>